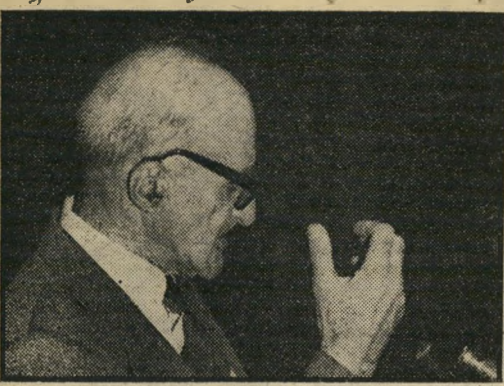

להסתלק מן השטחים - לפני הידברות

בות בענייניהם ומכל מתן הדרכה ועצה להם בסידור ענייניהם כרצונם - רק אז אולי (אולי!) ייפתח פתח להידברות.

לשון אחר: תחילה הסתלקות ורק לאחר מכן הידברות, ואילו אתם מתכוונים להפוך את הסדר הזה. תיכונן זה של הפעולה הוא חסר-טעם וחסר-תכלית.

לפיכך אני מקבל את הסעיפים 1-3 שב, "אנו מאמינים", ואילו במקום הסעיפים 4-13 אין אני יכול אלא להציע את הנוסח דלקמן:

(4) כי על ישראל להסתלק מן השטחים הכבושים ב-1967 ולפתוח במו"ם עם כל שילטון אשר יקום בשטחים ההם לשם הסדרת היחסים בין מדינת ישראל ובין השילטון ההוא, ובכלל זה תיקוני-גבול הכרחיים ופיתרון נאות לבעיית ירושלים.

אני יודע, שנוכח הלכיהורח השוררים בציבור הישראלי ויחסיה הכוחות בציבור זה, אין סיכוי ריאלי שבעתיד הנראה-לעין ייכונן בישראל ממשלה אשר תלך בדרך זו, או שבעולם הערבי יקום כוח-של-ממש אשר מרצונו הטוב יסיים להשלים עם ישראל.

מיכתב זה של הפרופסור נשדה, המועצה הישראלית למען שלום ישראל, "העולם הזה" (1971).

אני מזדהה עם העקרונות של ה"אנו מאמינים" שלכם - אך אני רואה את מטרותיהם, כפי שהם מנוסחים - "לשמש צד להידברות וכו'", וכן "להסביר את עניין השלום הישראלי-פלסטיני וכו'" - כהסחת הדעת מן העיקר שיש לעשותו בשעה זו למען השלום. אין סיכוי להידברות ישראלית-פלסטינית, ואין אפי-שרות להסביר את עניין השלום כל עוד מדינת-ישראל מחזיקה בשילטון על העם הפלסטיני. אין הידברות-שלא-מת בין שולטים ונשלטים, אלא רק בין שווים. פלסטיני בעל כבוד עצמי ובעל תודעה לאומית ערבית, לא ינהל הידברות כנה עמו כל זמן שישאר מטילה את שילטונה על עמו, גם אם מגמתה בהידברות זו היא קירוב סילוקו של שילטון זה.

רק לאחר הסתלקותנו-ללא-תנאי מן השטחים המיושבים 1.5 מיליון ערבים, עם הסתלקות מכל התער-

לפיכך, השגת מטרותנו מותנית בכפייה שתופעל על-ידי המעצמות הגדולות. כל פעילות ציבורית למען השלום, שאינה מתכוונת לדרך זו ואינה מכריזה עליה בפירוש - היא ברכה-לבטלה.

ישעיהו ליבוביץ, ירושלים

פרום העולם הזה

השלום לא יבוא בדרך הזה

כך הוא דיבר. והוא אדם שסבל הרבה מאד מהאנטי-שמיות.

אלה רק שני מיקרים שצורמים את האוזן, וצורבים את המוח. יש כאן תסביך לאומי. העם היהודי, שהיה מדוכא מאות בשנים, רוצה להראות לעצמו ולאחרים שיש לו כוח, שהוא מסוגל לדכא אחרים. העם הזה מקבל סיפוק, במודע, מהעובדה שהוא חזק, שהוא מכניע רבים ממנו, שהוא כופה רצונו על שכניו. ולהיפך - ברגע של חולשה, העם הזה מאבד את שיווי-מישקלו. ומייתר להביא דוגמות. עד שלא נשפוט אדם לפי כישוריו ומעלותיו התרומיות בלבד, נישאר במצב של מילחמה. עד שהאדם יחזור להיות אדם. עד שיקום דור חדש, נקי מתסביכים. אנשים שלא ירצו להילחם. אנשים שירצו להיות. אז - יהיה שלום. ועד שיקום הדור הזה, נמשיך להראות לעצמנו ולאחרים שיש לנו כוח. אנשים ימשיכו ליהרג סתם. וצודק סאדאת: שלום לא יהיה בדרך הזה.

אורי רפופורט, נתניה

פעם אחת, בשיחה על הנושא, שאלתי שאלת-תם: "למה אתם מתנגדים?" התנפלו עלי: "אתה ממצפן או משחו כזה! אתה לא-נורמלי! לא מגיע להם!" לא עניתי. מה אפשר לענות נגד הכללות? נגד דיעות-קדומות? נגד שכל עקום? לשימחתי, למרות הכל, הבחור עדיין בתפקידו.

שוחחתי עם אדם מבוגר. הוא נולד במילחמת-העולם הראשונה, הגיע ארצה במילחמת-העולם השנייה. להם את מלחמתו המדינה. כל חייו היו מילחמות. לדבריו, הוא מוכן להקריב הרבה למען השלום. שאלתי אותו בקשר לרפורמה במיסים: "מה זה קיצצת יוצא-יצבא?" ענה לי: "זוהי קיצצת שמקבל מי ששירת בצח"ל. עשו את זה כדי שחערכים לא יקבלו. לכל אחד מהם יש עשרה ילדים, והם לא צריכים לקבל כמו היהודים. זוהי המדינה שלנו, לא? אנהו צריכים להאכיל אותם?" ושוב שאלתי: "וכל זה, למה?" ענה לי: "תראה, לפני שבוע תפסו סטודנטית ערבית באוניברסיטת בראילן, שאירגנה תא-היבלה. אני לא מאמין לערבים. כולם מחבלים."

השבוע השתחררתי מהצבא. עברתי שלוש שנים ארוכות מאד. מילחמה גדולה. עכשיו הכל נגמר - והכל היה לשווא. הצבא שצריך להביא את השלום, או לשמור עליו - לא יעשה זאת לעולם. כי בכל-יחדם שלנו זורם הרעל. ועד שלא נזקק את עצמנו, נמשיך להרוג את עצמנו. ויש איתי שתי דוגמות מיקריות:

אני עובד בבית-חולים. במחלקה שבה אני עובד התפתה מישרה של סגן-אחראי-מחלקה. הקריטריונים לבחירת המועמדים היו הכישורים והוותק. על אותה מישרה התמודדו שניים: אחי-מעשי ותיק, ואחי-מוסמך צעיר. הבחירה נפלה על האח המוסמך, כנדרש בתקן. אלא מה? האח-המוסמך הוא ערבי, והאחי-מעשי יהודי. האח-המעשי היה בטוח, כי העובדה שהינו יהודי עושה אותו ראוי יחידי למישרה. ואז החלו הלחששים, שיטות ה"דווקא" ושבתות-איטלקיות. ונגררו לזה טובים ומוכשרים. אף אחד לא טען כי היהודי כישורני והערבי לא. אף אחד לא טען כי היהודי בעל-יוק והערבי לא. אבל כולם חשבו שהיהודי בן-אדם - והערבי לא.

פרום העולם הזה

אין לזלזל בסערה בכוס'מים

— האידיאולוג של העם. אדם זה חייב להציב אתגרים לאומיים בפני עמו, לדאוג להגשמתם ולשילוב ברור של הפעילויות הפוליטיות הפנימיות והבינלאומיות באתגרים הללו. למנהיג כזה יתווסף הרבה אם ישמש דוגמה אישית, ויהיה אחוב - או לפחות נערץ - על העם. נראה שיצחק רבין אינו מודע, או אינו מוכן להתייחס ברצינות, לנושא פנימי יהודי ראשוני-במעלה זה. אם הוא מאמין שיישפט רק על-פי מעשיו ותוצאותיהם, עליו לדעת שקשה לעם להפריד בין הגורמים, הנעשים והתוצאות. העם שופט על-פי תחושות כלליות, ומסיק את המסקנות מתחושות ורגשות. המנהיג המעוניין להיחשב כמצליח (ואני מקווה שרבין אכן מעוניין בכך) חייב להתייחס גם למידת הפופולריות שלו בקרב העם. רבין לא היה, אולי, חזק דיו להציג אתגרים לעמו עד היום, אך הוא לא השכיל או לא רצה, משיקולים שונים - להתייצב נגד אתגר המפגינים, על-ידי מתן תחושה לרוב הדומם, שזוהי הדרך היחידה, ושתיא משולבת היטב בקור-פעולה ארוך-טווח, לאומי-יהודי. עליו לזכור שהמפגינים האלה מבטאים מצב שחעם נמצא בו - מצב של חיפוש דרכים, חיפוש אחר אתגרים שהגשמתם תאזן תופעות ביטחוניות קשות וקשים כלכליים שיטנם, ושיהיו בעתיד. וחיפוש-דרכים זה מתבטא בהזדהות עם המנהיג, כאשר הוא מנהיג אמיתי. אם מנהיגה הרישמי של האומה הישראלית - שיכול להיות גם מנהיגה של האומה היהודית - לא ישכיל לספק צורך זה לעם, ינחר העם אחרי מנהיג אחר שיקום לו בתפוצות או, גרוע מזה, אחר "נביא-שקר", ואפילו יהיה זה מנהיג-לשעבר, שהוקע מקרב העם עקב מחלדיו. מדינה אפשר, אולי, לנהל כפי שמנהלים קוצרן מיסחרי גדול, שבו ההצלחה נמדדת על-פי מדיניות המנהל ותוצאותיה. להנהיג עם - זה, כנראה, הרבה יותר מסובך.

האומה כולה, להגביל את תופעות המרי הקיצוני, ובבוא הזמן לחסל את התופעה, ולהכניס אותן תנועות למיסטר של מדינה מתוקנת, תוך שילובן כחלק אינטגרלי יוצר בהגשמת אתגרים שהציב בפני האומה, ובשמה. התנועות האלו ניוונות מאמונה דתית, ואנשיהן חשים תחושת-שליחות כימעט קדושה. התנועה מתחזקת ככל שלפועלת המרי שלה השפעה רבה יותר. החלפת המחלוקות עם השילטון, הזעם וכיתמי-הדם רק מוסיפים לליכוד-יתר בתנועה. הדינמיקה הנוצרת, והמקבלת חיזוק מהגברת החווייה שבתהליך המרי הקבוצתי, יחד עם ההגברה בתחושת הקדושה שבשליחות, עלולה להצמיח מנהיגים מקרב התנועה, אשר משכילים ובעל-ניסיון ואשר עלולים להפוך עבדי הדימוי העצמי שלהם. הם יחפשו וימצאו, תוך ניצול כדורם כמנהיגים (והכורן למנהיגות מפעמים בהם) דרכים הנכונות להת-תנועתם, במקום לעסוק בחיפוש הדרכים הנכונות להת-מודדות עם המצב שהתנועה קמה בעטיה. כך נוצר סוג מסויים של "נביא-שקר", ואל לנו להסיל ספק ביושרם האיש ובהאמונתם הכנה ב"דרכם".

וכאשר, "נביא-שקר" אלה משתכרים משאגות ההמון (ולאמצעי-התיקשות הם משמשים אומר מצויין למילוי זמן השידורים), הם הופכים מובלים לכיזו וספקיו לאתגרים ופעולות כיוון יוצר לכאורה. כאשר אין לו אתגרים אמיתיים, תחושתו היא שהוא מאבד אותם דברים שהשיג בכוח התמדתו ואמונתו. לכן חשוב שהתהיה שליטה מבוקרת מצד השילטון על "ההמון הסוער" הזה. אין לדכאו בכוח. חשוב שאנשים אלה יוכלו להתבטא, ויש להתחשב בדיעותיהם הכנות ובתחושות התיסכול ואי-שביעות-הרצון שלהם - תחושות שהן נחלת העם כולו. לאומה הישראלית יש היום אנשים פשרוניים, המסוגלים לנהל את המשא-והמתן בפיקחות מספקת. אך היא חסרת את המנהיג, מכיון הדרך, אם תרצו

ההסכם החדש היה "מונה בכיס", למרות הפגנות המחאה הרעשניות, וגניחות-התמיכה החלושות (ואיני מזלזל בהפגנות אלה, כתופעה, ובחשיבותה הטאקטית מבחינתם של מנהיגי המשא-והמתן הנוכחי, אלא שעוד יבואו. אולם, לצד הזה של התופעה יש חשיבות מישינית לטווח קצר).

הצד המתקרא ימין והמתנגד להסדר, מוכן להפגין את דיעותיו ואמונתו בקול, כי זאת, בסופו של דבר, הוא מסיר מעליו את האחריות הכבדה למיקרה שהסדר ייכשל. הוא מוכן לוותר מראש על ה"כבוד" המפוקפק שבו יזכו תומכי ההסדר, אם יתברר בהמשך ההיסטוריה שאכן החסר הוא טוב.

מאחר שרוב האומה הישראלית, ובוודאי רוב הציבור הישראלי, אינו מתנגד להסדר - ובכוונה איני אומר "תומכים", שכן הרוב מקבל עליו את הדון כמי שכפאר-שד - מובן שאנשים אלה לא יצאו לרחובות להפגנות ולהבות. המזמין התומת-לב בעצם התופעה, הוא שמשולבים בה התנגדות לפעולה מדינית, יחד עם גורמים של אמונה דתית, ומתהווה חלוקה בקרב האומה בישראל, בין הרוב החופשי מדת, המחפש דרכו, לבין מיעוט דתי-לאומי גדול, אשר דרכו יותר פשוטה וברורה לו. וכבר היה דברים מעולם בתולדות האומה היהודית בארץ-ישראל: תקופת נפילת הבית-השני; מיעוטים דתיים אופוזיציוניים, הניזונים מתחושת שליחות ואומץ הנובע מאמונה, והגורמים לתסיסה ולחצים על גורמי הממשל היהודי, אשר יצרו דינמיקה שהובילה את כל העם (שלא צמח לו מנהיג שיוליכו) אל מצב שאין מוצא ממנו, ושהביא בסופו של דבר לחורבן. ותקופה אחרת - ערב קום המדינה. השפעתן של תנועות-המרי הקיצוניות היתה ניכרת, אך מזלח של האומה עצמה לה המנהיג המיוחל, בעל שיעור-הקומה, התבונן והחריב לנצל את פעילות הקיצוניים לצורכי